

ЮЛІЯ ЖАДАН
факультет банківського бізнесу
Тернопільський національний економічний університет
Науковий керівник:
к. е. н., доцент Сороківська З. К.

НАСЛІДКИ ВХОДЖЕННЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ЗАГАЛЬНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

***Анотація.** У статті проаналізовано основні фактори ризику, котрі виникають в процесі припливу іноземного капіталу в Україну, а також висвітлені переваги та недоліки цього процесу, необхідність державного регулювання іноземних інвестицій. Наведені пропозиції, щодо оптимізації процесу залучення іноземних банків у банківську систему України без шкоди для вітчизняних.*

***Abstract.** The article analyzes the main risk factors that arise during the inflow of foreign capital in Ukraine, and highlights the advantages and disadvantages of this process, the need for state regulation of foreign investment. These proposals for optimizing the process of foreign banks in the banking system of Ukraine, without prejudice to national.*

***Ключові слова:** іноземний банк, капітал, ризик, інвестор, банківська система.*

***Keywords:** foreign bank, capital, risk, investor, banking system.*

Постановка проблеми. Дослідження процесу відкриття в Україні іноземних банків та переміщення капіталів стало актуальним ще з 2000-х років, проте розвиток світового фінансового ринку, глобалізація, інтеграція країни провокує все нові виклики перед банківською системою та економікою загалом, що пов'язані із значним зростанням концентрації іноземного капіталу в банківській системі. Надто нестабільна соціальна та політична ситуація в Україні змушують науковців та уряд приймати стратегічні рішення щодо

залучення іноземних інвесторів. Саме тому дана тема набула актуальності уже з нової точки зору.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз основних аспектів діяльності банків з іноземним капіталом проводили такі вчені-економісти як: Дзюблюк О. В., З.Сороківська, О. Малахова. Костогриз В. Г., Гірченко Т. Д., Довгань Ж. М. та ін. Дзюблюк О. В. основну увагу приділяє перевагам та недолікам функціонування іноземних банків на території країни, зокрема, визначає вплив такого надходження на валютний ринок. Питання розподілу та використання прибутків від діяльності іноземних філій розглядає Костогриз В. Г. і визначає економічну вигоду від їх функціонування для країни-реципієнта.

Питання місця й ролі банків, у т.ч. банків з іноземним капіталом, у процесах фінансової глобалізації аналізували у своїх працях такі вчені, як Криклій А., Луцишин З., Білорус О., Гальчинський А., Кашпір Р., Дойч К., Кульпінський С., Кеннен П., Лук'яненко Д., Полунєєв Ю., Шаров О. та ін.

Виклад основного матеріалу. Неможливо заперечити той факт, що залучення іноземного капіталу відіграє велику роль у функціонуванні та розвитку економіки країни загалом та банківської системи зокрема. Проте, потужні процеси глобалізації призводять до надмірного впливу іноземного капіталу на функціонування банківської системи, що породжує як позитивні, так і негативні наслідки, які ми прагнемо дослідити та уникнути. На сьогоднішній день можна стверджувати, що вітчизняна банківська система великою мірою інтегрована у світовий фінансовий простір. Тому, говорячи про приплив іноземного капіталу в банківську систему України, варто ставити за головну ціль задовольнити національні інтереси.

Наявність в країні банків з іноземним капіталом свідчить про високий рівень довіри зарубіжного інвестора, макроекономічну стабільність, довіру до уряду та інші позитивні фактори. В свою чергу, присутність обмежень щодо функціонування іноземних банків є неефективним для усіх сфер економіки та політики зокрема. Саме тому влада країни та науковці мають визначати такий рівень присутності іноземного капіталу, який би створював ефективну

конкуренцію вітчизняним банкам, сприяв розвитку науки та технології, підвищував рівень життя населення, а не лише приносив максимально можливі прибутки інвестору.

З одного боку, іноземні банки, що значною мірою спираються на міжнародні ресурси, більш стабільні до внутрішніх потрясінь. З іншого боку, у випадку загрози банківської кризи можливий варіант, коли вкладники обирають іноземні банки як «безпечну» гавань и почнуть масово перерозподіляти ресурси на користь великих міжнародних банків [6, с.35].

Основним регулятором усіх цих процесів виступають законодавча та виконавча гілка влади, котрі приймають відповідні рішення, які мають співпадати з:

- ✓ стратегічними завданнями, що ними поставленні;
- ✓ станом економіки;
- ✓ суспільними інтересами.

Президент Асоціації українських банків А. Сугоняко впевнений, що в Україні взагалі відсутнє регулювання діяльності іноземних банків. Іноземному капіталу надана абсолютна свобода. Разом із можливістю валютного кредитування все це стало причиною кризи 2008-2009 рр. Тому розширення участі іноземного капіталу обов'язково повинно супроводжуватися вдосконаленням системи пруденціального нагляду, щоб мати можливість попередити різке погіршення стану місцевих банків, що 21абл.21римали конкуренції [6, с.35].

На нашу думку, в процесі запровадження відповідних норм банківського регулювання та нагляду, необхідно аналізувати не лише показники діяльності дочірніх банків, а й їх материнських структур – транснаціональних банків. Тобто йдеться про те, щоб сформувати повноцінну консолідовану систему транскордонного банківського нагляду, яка б давала можливість доступу НБУ до інформації про іноземних інвесторів та аналізу впливу діяльності кожного учасника транснаціонального холдингу на фінансову стійкість дочірніх структур та філій в Україні.

Отож, проаналізуємо основні етапи надходження іноземного капіталу в Україну та визначимо позитивні і негативні наслідки цього процесу (табл. 1).

Таблиця 1

Банки і іноземним капіталом у загальній структурі банківських установ України, 1994-2015 рр.*

Роки	Загальна кількість банків	Кількість банків з іноземним капіталом	Кількість банків із 100 % іноземним капіталом	Частка банків з іноземним капіталом	Частка іноземного капіталу в стат. капіталі банків, %
1994	228	12	1	5,3	2,3
1995	230	12	1	5,2	1,1
1996	229	14	2	6,1	4,5
1997	227	22	6	9,7	15,8
1998	214	28	9	13,1	20,8
1999	203	30	8	14,8	23,3
2000	195	22	7	11,3	13,3
2001	189	21	6	11,1	12,5
2002	182	20	7	10,9	13,7
2003	179	19	7	10,6	11,3
2004	181	19	7	10,5	9,6
2005	186	23	9	12,3	19,5
2006	193	35	13	18,1	27,6
2007	198	47	17	23,7	35,0
2008	184	53	17	28,8	36,7
2009	182	51	18	28,0	35,8
2010	176	55	20	31,3	40,6
2011	176	53	22	26,8	41,9
2012	176	53	22	30,1	39,5
2013	180	49	19	27,2	34,0
2014	163	51	19	31,3	32,5
2015	117	41	17	35,0	43,3

Джерело: Складено за даними Національного Банку України (НБУ)

[Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua>

Отже, перший етап значного зростання частки іноземного капіталу в статутному капіталі банків відбулось у 2007-2008 (табл.1), що було спровоковано відсутністю значних законодавчих бар'єрів входження іноземного капіталу в національну банківську систему. Проте, даний процес супроводжувався вигідними умовами для інвестора: новий ринок, активне зростання попиту на банківські послуги серед населення. Але ми не можемо спростувати той факт, що разом із припливом капіталу до України перемістились негативні фактори світової фінансової кризи. Тому варто зазначити, що підвищення відкритості економіки беззаперечно супроводжується зниженням її стійкості.

Починаючи з 2012 року частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків почала зменшуватись: 39,5 % -2012 р., 34 %-2013 рік, 32,5-2014 р., що було спровоковано політичною нестабільністю, дискредитацією вітчизняної влади, початком соціальних заворушень, адже в 2013 розпочалися акції протестів Євромайдану. Сьогодні немає сенсу протистояти процесам глобалізації у фінансовій сфері. Але необхідно протидіяти впливу негативних факторів, притаманних цим процесам на нинішньому етапі їх розвитку. Необхідно регулювати процесами входження іноземних банків на вітчизняний фінансовий ринок, регулювати їх діяльність у тих напрямках, які відповідають інтересам вітчизняної економіки, забезпечують стабільність функціонування вітчизняної банківської системи.

Неможливо заперечити й той факт, що надходження іноземних інвестицій має низку позитивних факторів для вітчизняної економіки:

- 1) введення науково-технічних розробок у банківській сфері, що покращує їх якість, пришвидшує та спрощує роботу банківських працівників;
- 2) використання нових методів менеджменту та маркетингу, досвіду антикризового управління, способів ведення банківського бізнесу в умовах постійної зміни економічного середовища світу;

3) сприяння розвитку здорової конкуренції, адже вітчизняні банки мають стимул покращувати роботу, розширювати спектр послуг, підвищувати кваліфікацію працівників, щоб втримати свого клієнта;

4) здешевлення кредитів за рахунок конкуренції між банками;

5) використання міжнародного банківського досвіду;

6) банківська система стає більш стійкою, адже дочірні структури мають підтримку з боку материнських структур, а отже високий рівень капіталізації, ресурсну базу та ін.

Попри позитивні фактори, ми маємо визначити ті, які негативно впливають на усі сфери економіки України, а банківської системи зокрема.

Серед них наступні:

1. вихід банків з іноземним капіталом з фінансового ринку не може контролюватись державними органами;

2. витіснення вітчизняних банків з ринку споживчого кредитування, адже споживач прагне дешевшого продукту, або вважає, що закордонне – це надійніше;

3. значне збільшення доларизації економіки;

4. іноземні банки проводять свою діяльність у відповідності до політики країни-донора, а вона часто не співпадає з політикою країни-реципієнта. До прикладу, в Україні є критичною ситуація з кредитуванням машинобудівної, транспортної промисловості, які є малоефективними, проте, політика іноземних країн направлена на надання банківських послуг галузям з високими прибутками або великим корпораціям;

5. проблемним залишається питання розподілу прибутків філій іноземних банків, адже він повністю належить материнському банку;

6. підвищується вразливість вітчизняних банків від коливань на світових фінансових ринках;

7. можливість входження на банківський ринок України не лише банків з високими рейтингами, а й нестабільних банків з низькою капіталізацією;

8. можливість посилення іноземного контролю за банківською системою України, що загрожуватиме національній та економічній безпеці держави [6, с.36];

9. висока вірогідність того, що іноземні банки будуть займатись лише операціями з високою прибутковістю та відмиванням «брудних» грошей.

Нарощування капіталізації банків України за рахунок зовнішніх джерел призвело до значного профіциту фінансового рахунку платіжного балансу країни, що, своєю чергою, значною мірою збільшило залежність економіки країни від волатильності потоків капіталу та девальваційного тиску на курс гривні [1].

Не менш важливим питанням є соціальна стабільність та добробут населення. Нині в Україні проводиться політика бойкоту російських товарів, проте, банки з капіталом даної країни і далі продовжують функціонувати, при цьому частина населення все ж таки користується послугами російського Сбербанку. Численні пікети установ банку дестабілізують ситуацію серед населення, несуть загрозу для персоналу. На нашу думку, необхідний контроль з боку держави за подібними ситуаціями. Адже в даному випадку іноземний банк має яскраво негативний вплив на добробут населення.

Оскільки частка іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі сьогодні перевищила 43%, регулятору слід вжити певних заходів щодо регулювання даного показника. У сучасних умовах доцільно застосовувати принцип національного режиму. Однак, враховуючи недосконалість вітчизняного законодавства, а також деякі інші макроекономічні фактори, очевидним є той факт, що це створить значні ризики для іноземних банків та зменшить привабливість фінансового сектора для інвестицій взагалі. Тому прийнятними є принципи взаємності та консолідованого нагляду. Принцип взаємності дасть змогу українським банкам, що виходять на зовнішні ринки, мати більш привабливі умови діяльності в країнах-реципієнтах. Завдяки консолідованому нагляду здійснюватиметься контроль за діяльністю іноземних банків. При цьому необхідно чітко визначити граничну межу питомої ваги

іноземного капіталу в сукупному капіталі усієї банківської системи або в капіталі окремого банку [2, с. 114-128].

Тому сьогодні перед владою України стоїть велика кількість завдань, які необхідно вирішити для того, щоб стабілізувалась економічна ситуація, яка б сприяла входженню іноземного капіталу в Україну.

Серед них основні:

- 1) припинення військових дій на сході країни;
- 2) зміна представників влади на людей, котрі повернуть довіру до України;
- 3) боротьба з корупцією та тінізацією економіки, котрі створюють перепони для іноземних інвесторів, при цьому дозволяють виводити капітали банків в офшорні зони;
- 4) розробка норм, котрі будуть чітко визначати відповідальність власників банків за їх ліквідацію;
- 5) удосконалення законодавчої бази країни, що стосується іноземних інвестицій;
- 6) гарантування захисту іноземним інвесторам;
- 7) зменшити частку поза банківського обігу грошей;
- 8) забезпечити прозорість зовнішніх інвестицій

Тобто є низка проблем, котрі роблять Україну інвестиційно непривабливою, а особливо сьогодні, коли держава має окуповані території та нестабільну економіку з надмірною корупцією.

Висновки та рекомендації. Іноземний капітал необхідний банківській системі України як основний двигун, що спонукає її до вдосконалення та розвитку, проте, не менш важливим є момент визначення оптимально ефективного обсягу іноземних надходжень, щоб вони не спровокували створення іноземної монополії та витіснення вітчизняних банків. Вчені вважають, що коли частка іноземного капіталу перевищує 40 %, його приплив є загрозою для країни-реципієнта. Проте сьогоднішня ситуація в Україні спровокована не надлишком іноземних інвестицій, а невірними рішеннями

монетарної, фіскальної та законодавчої влади, які спровокували політичну нестабільність, соціальну депресію та стагнацію економіки, що функціонує за рахунок іноземних кредитів, а звідси й підрип фінансової стійкості банків.

Важливим питанням при припливі іноземного капіталу в банківську систему залишається розвиток ефективного ризик-менеджменту банку, який би дозволив вітчизняним банкам сприймати усі виклики глобалізаційних процесів без великих втрат.

Хоча належність більшості потужних великих банків іноземним інвесторам може привести до відпливу фінансових ресурсів за кордон, посилення нестабільності, несподіваних коливань ліквідності банків, втрати суверенітету у сфері грошово-кредитної політики, проте, банки з іноземним капіталом підвищують рівень культури банківського бізнесу в Україні лише за умови страхування ризиків їх функціонування в Україні.

Список використаної літератури

1. Довгань Ж.М. Управління зобов'язаннями комерційних банків України [Текст] / Ж. М. Довгань // Наукові записки Тернопільської академії народного господарства: Збірник наук. праць кафедри економічного аналізу. – Вип. 9. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – С. 106–109.
2. Карлін, М. І. Фінанси країн Європейського Союзу. – [Електронний ресурс]. —Режим доступу: <http://pidruchniki.ws/15840720/finans1>.
3. Карчева Г. Основні проблеми розвитку банківської системи України в посткризовий період та шляхи їх вирішення [Текст] / Г. Карчева // Вісник НБУ. — 2010. — №8 — С. 26–31.
4. Линенко А. В., Ренгевич Ю. Ю. Вплив іноземного капіталу на функціонування банківської системи України [Текст] / А. В. Линенко, Ю. Ю. Ренгевич // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. - №1.- С. 235-240
5. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua>
6. Пасічник І. В. Проблеми та перспективи входження іноземного капіталу в банківський сектор України [Текст] / І. В. Пасічник, З. М. Карасьова, Ю.І. Гулевата // Молодий вчений. - №1(16). – 2015. – С.34-37.